

Znanje (ni)je roba: Empirijska analiza jednog studentskog prosvjeda

Benjamin Čulig, Ksenija Klasnić, Jelena Jakšić, Danijela Lucić, Martina Putar Novoselec
(Zagreb: Jesenski i Turk, 2013., 255 str.)

Knjiga *Znanje (ni)je roba: Empirijska analiza jednog studentskog prosvjeda* izdana je 2013. godine, a nastala je kao rezultat istraživanja provedenog 2009. godine na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu tijekom studentskog prosvjeda kojemu je osnovni cilj bio postizanje “besplatnog obrazovanja”, odnosno javno financirano državno obrazovanje.

Sama knjiga podijeljena je u devet poglavlja koja se tematski mogu podijeliti u dvije cjeline od kojih se prva bavi teorijskim uvodom u proučavanje studentskih prosvjeda i kronologijom prosvjeda tijekom 2009. godine, a druga provedenim istraživanjem i interpretacijom rezultata. Tako čitatelj dobiva dublji uvid u problematiku proučavanja studentskih inicijativa, kontekst proučavanog prosvjeda te empirijsku analizu. U predgovoru autori ukratko opisuju studentski prosvjed koji se odvijao na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2009. godine, odnosno specifičnost situacije u kojoj su se našli kao istraživači, ali i sudionici. Naime, autori su nastavnici i studenti fakulteta koji je bio žarište prosvjeda te su u skladu s time odabrali istraživačku metodu – anketu. Uz kratko objašnjenje odabira metode, u predgovoru nalazimo i kratko objašnjenje specifičnosti ovoga prosvjeda u usporedbi s drugima.

Prvi tematski sklop ili teorijski uvod započinje pregledom stručne literature o studentskim pokretima pri čemu se autori većinski oslanjaju na rad Philipa G. Altbacha. Navedene su često korištene definicije studentskih pokreta, njihova uloga u društvenim promjenama, razlika učinka studentskog aktivizma u industrijaliziranim zemljama i zemljama trećeg svijeta, struktura sudionika studentskih pokreta i razlika normativnih i vrijednosnih studentskih političkih akcija. Također, napravljen je selektirani prikaz provedenih empirijskih istraživanja na temu studentskih prosvjeda u svijetu kojim se pokazuje raznolikost predmeta istraživanja, metodoloških pristupa i interpretacija nalaza. Ono što izdvaja to istraživanje od spomenutih u knjizi je vrijeme provedbe, odnosno istraživanje se provodilo tijekom samih studentskih pokreta što rezultate čini podložnim promjenama tijekom prosvjeda, ali daje i jedinstven uvid u strukturu stavova ispitanika tijekom prosvjeda. Nadalje, opisan je međunarodni kontekst studentskog pokreta u Hrvatskoj, odnosno njegova povezanost s Međunarodnim studentskim pokretom i prikaz studentskih prosvjeda tijekom Globalnog tjedna akcije 2009. godine gdje je vidljivo da studenti u mnogim zemljama ukazuju na slične i/ili iste problem kao i studenti u Hrvatskoj, na temelju čega se zaključuje da su studentski pokreti globalni politički fenomen koji u osnovi ima međusobno slične političke zahtjeve i donekle slične oblike manifestiranja. Kako bi se čitatelja što bolje upoznalo s tijekom prosvjeda, autori su u knjizi dali kronološki pregled prosvjeda koji je popraćen opisom medijske percepcije, ali i opisom rada plenuma. Plenum je Filozofskoga fakulteta u prosvjedu imao presudnu organizacijsku ulogu te je predstavljao središnje tijelo odlučivanja fakulteta pod studentskom kontrolom. Plenumu su mogli prisustvovati svi zainteresirani građani, izraziti svoje mišljenje i glasovanjem sudjelovati u donošenju odluka u skladu s načelima direktne demokracije. Iako plenum nije imao formalan status, uvjetno rečeno, tijekom blokade odluke plenuma postaju formalne što ga čini osnovnim elementom prosvjeda.

Prije same analize i interpretacije rezultata istraživanja objašnjeni su osnovni ciljevi istraživanja, ali i sama provedba istraživanja pri čemu je naglasak stavljen na pravovremenost provođenja ankete zbog već spomenute specifičnosti provedbe. Kao osnovni cilj istraživanja postavljeno je određivanje tipologije prosvjednika utemeljene na različitim motivima i razlozima sudjelovanja u studentskom prosvjedu, koja će ujedno predstavljati i glavni predmet mjerenja, odnosno kriterijski sklop u daljnjoj analizi. Dodatni ciljevi sastojali su se od konstrukcije odgovarajućeg instrumentarija primjerenog ispitnoj populaciji i okolnostima provođenja istraživanja te provedbe deskriptivne analize svih varijabli, empirijske provjere pretpostavljene tipologije i utvrđivanja psihosocijalnog profila pojedinih tipova prosvjednika. S obzirom na ciljeve istraživanja, postavljene su konceptualne i operacionalne odrednice istraživanja pri čemu su navedene definicije nekih od osnovnih pojmova sociologije društvenih pokreta i socijalne psihologije potrebnih za proučavanje prosvjeda. Opisana je pretpostavljena tipologija ispitanika utemeljena na motivacijskoj strukturi i razlozima uključivanja u prosvjed. Spomenuta tipologija pretpostavljala je šest tipova prosvjednika kojima su s ciljem lakšeg razlikovanja dodijeljeni sljedeći nazivi – “kritika neoliberalnog koncepta visokoškolskog obrazovanja”, “socijalna pravda”, “mladalački konformizam”, “liderska autopercepcija”, “profesionalni prosvjednik” i “prosvjed kao pokriće za nerad”. Terenski dio istraživanja trajao je tri dana tijekom četvrtog tjedna blokade fakulteta te se anketiranje izvršilo tako da je većina upitnika podijeljena ispitanicima nakon održavanja plenuma čime su za ciljanu populaciju odabrani sudionici plenuma.

Analiza rezultata ankete podijeljena je u četiri cjeline. Prva se cjelina odnosi na karakteristike ispitanika, odnosno realiziranu strukturu ispitanog uzorka. Drugi se dio bavi opisom svih prethodno najavljenih konceptualnih cjelina. Treći se dio odnosi na svojevrsnu centralnu cjelinu teme istraživanja – utvrđivanje tipologije prosvjednika. U četvrtome dijelu povezana je dobivena tipologija prosvjednika sa svim istraživanim cjelinama, pri čemu su iscrpnije analizirani oni rezultate čija se povezanost s dobivenom tipologijom pokazala statistički značajnom.

U svrhu utvrđivanja strukture prosvjedničke populacije analiziran je niz sociodemografskih, ekonomskih i obrazovnih indikatora čime je moguće utvrditi razlike i sličnosti unutar plenumske populacije, ovisno o tipu varijable.

Faktorskom analizom pod komponentnim modelom utvrđeno je postojanje šest statistički značajnih latentnih dimenzija, odnosno tipova prosvjednika. Usporedbom s pretpostavljenom tipologijom vidljivo je da je došlo do svojevrsnog spajanja dva idealtipa uz pojavu jednog novog. Pokazalo se da kritika neoliberalnog koncepta visokoškolskog obrazovanja i socijalna pravda po mišljenju ispitanika predstavljaju u toj mjeri srodne teme da ih se ne može razdvojiti u zasebne i međusobno nezavisne dimenzije. Nova dimenzija nastala je kombinacijom tri čestice te je zadržana u konačnoj interpretaciji rezultata s obzirom na to da su autori zaključili kako čini smislenu cjelinu. Ta dodatna dimenzija nazvana je nezainteresirani konformist te je sačinjavaju tri varijable najmanje prihvaćene od većine ispitanika. Generalno gledano, idealtipove prosvjednika je prema stupnju prihvaćanja tvrdnji moguće razvrstati u tri skupine. Prvu skupinu čine tipovi prosvjednika utemeljeni na tvrdnjama koje se u prosjeku odbacuju te tu skupinu čine tipovi – “prosvjed kao pokriće za nerad”, “liderska autopercepcija u kontekstu prosvjeda” i “nezainteresirani konformist”. U sljedećoj skupini nalaze se tipovi prosvjednika utemeljeni na tvrdnjama čiji je prosjek u sredini ili nešto iznad sredine raspona varijacija. To su “mladalačko zajedništvo” i “profesionalni prosvjednik”. Osim njih izdvaja se socijalna kritika neoliberalizma u obrazovanju, čije se tvrdnje najviše prihvaća. Kao razlog ovom redosljedu, autori navode specifičnost dimenzije “socijalna kritika neoliberalizma u obrazovanju” kao političkog koncepta. Za razliku od nje, ostale dimenzije reprezentiraju same prosvjednike, odnosno njihove motive i način sudjelovanja u prosvjedu. Posljednji dio analize bavi se povezivanjem dobivene tipologije sa svim istraživanim cjelinama pomoću niza mnogostrukih regresijskih analiza u kojima su latentne dimenzije tipova prosvjednika dobivene faktorskom analizom bile kriterijske varijable, a ostale varijable prediktorske. Na ovaj način, autori su utvrdili statistički značajne prediktore tipologije prosvjednika čime se prikazuje sva slojevitost prosvjeda kao i raznolikost motiva ponašanja prosvjednika.

Dodatno, na samome kraju knjige priloženo je i istraživanje Anje Zojčeske na temu stavova studenata o bolonjskom procesu i njegovoj provedbi. Istraživanja su provedena kao dio jedinstvenog sklopa, ali s obzirom na to da nisu nađene statistički značajne povezanosti između tipologije prosvjednika i istraživanih mišljenja o bolonjskom procesu, autori su odlučili izdvojiti ovu temu u zaseban tekst. Osnovni cilj ovog rada jest provjeriti hipotezu o mogućim utjecajima uvođenja bolonjskog sustava na raspoloženje studentske populacije. Dobiveni rezultati pokazuju da gotovo sve karakteristike bolonjskog procesa smatraju poželjnim te se ističu dvije tematske cjeline – individualiziraniji pristup studentima i mobilnost. Kao najmanje poželjnu karakteristiku ispitanici navode obavezu redovitog pohađanja nastave što je ujedno i jedina karakteristika koju većina ispitanika smatra ostvarenom. Komparacijom poželjnosti i ostvarenosti stvara se zaključak da su studenti općenito nezadovoljni postojećim stanjem kao rezultat diskrepancije između planiranog i ostvarenog bolonjskim procesom.

Vedran Halamić